

PASIJONSKI ALMANAH 2017

PASSIONIS ANNUARIUM 2017

PASIONSKI LJETOPIŠ 2017

Pasijoni na Slovenskem in Hrvaškem

Pasioni u Sloveniji i Hrvatskoj

PASIJONSKI ALMANAH 2017 / PASSIONIS ANNUARIUM 2017 / PASIONSKE LJETOPISE 2017

Urednika

Mag. Jože Štukl (glavni urednik)

Dr. Franc Križnar (odgovorni urednik)

Uredniški odbor

Mag. Jože Štukl

Dr. Franc Križnar

Mag. Jozo Čikeš

Jernej Tavčar

Za vsebino člankov odgovarjajo avtorji. Redakcija zaključena septembra 2017.

Izdajatelj: **Občina Škofja Loka**

Zanjo: **mag. Miha Ješe, župan**

Fotografije: **Šime Strikoman (Vodice, Šibenik)** in drugi

Jezikovni pregled: **Ludvik Kaluža** (slov.) in **Aida Škoro Babić** (hrv.)

Prevodi (v nemščino): **dr. Gregor Jenuš**

Oblikovanje naslovnice: **Barbara Šušteršič, Studio Miklavc**

Oblikovanje in priprava za tisk: **Nives Lunder, Studio Grad**

Tisk: Natisnjeno v Sloveniji

Prva izdaja: 700 izvodov

CIP – Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

792.246(497.4Škofja Loka)(059)

398.54(497.4Škofja Loka)(082)

PASIJONSKI almanah 2017 = Passionis annuarium [2017] = Pasioniski ljetopis

[2017] : pasijoni na Slovenskem in Hrvaškem = pasioni u Sloveniji i Hrvatskoj /

uredila Jože Štukl, Franc Križnar ; [fotografije Šime Strikoman in drugi ; prevodi (v

nemščino) Gregor Jenuš]. - 1. izd. - Škofja Loka : Občina, 2017

ISBN 978-961-93149-5-1

1. Vzp. stv. nasl. 2. Štukl, Jože

291787776

PASIJONSKI ALMANAH PASSIONIS ANNUARIUM PASIONSKE LJETOPISE 2017

Pasijoni na Slovenskem in Hrvaškem

Pasioni u Sloveniji i Hrvatskoj

Škofja Loka 2017

Škofjeloški pasijon – *Processio Locopolitana*

Škofja loka in loško gospostvo

Škofja Loka je majhno mesto z 12.000 prebivalci, leži na Gorenjskem, 23 km severozahodno od Ljubljane, glavnega mesta Republike Slovenije. V srednjem in novem veku je bila središče loškega gospostva, ki je bilo od leta 973 do 1803 v lasti škofov iz Bavarskega mesta Freising. Začetki srednjeveškega mesta, ki je nastalo ob sotočju Selške in Poljanske Sore, segajo v 12. stoletje. Najstarejši del predstavlja Mestni trg ali Plac, ki se je na zgornji terasi razvil sredi 13. stoletja.¹ Mestni trg je bil središče družabnega in gospodarskega življenja Škofje Loke in hkrati jedro naselbine. Z rastjo in širitvijo naselbine je na spodnji terasi nastal Mestnemu trgu vzporedni Spodnji trg ali Lontrg, katerega ime Novi trg se omenja od konca 14. stoletja dalje.² Hiše na Mestnem in Spodnjem trgu so bile postavljene strnjeno ena do druge, da so jih lahko čim več postavili ob tržnem prostoru. Parcele so bile ozke in dolge, ob trgu je bilo glavno pročelje hiše, zadaj za stanovanjskim poslopjem pa gospodarski objekti in vrtovi. Mesto se po ustaljenih navedbah v literaturi omenja kot trg leta 1248, medtem ko mestne pravice pridobi leta 1274.³

1 Avguštin, Škofja Loka, str. 5.

2 Blaznik, *Škofja Loka in Loško gospostvo (973–1803)*, str. 40.

3 Kosi, *Začetki Škofje Loke in freisingški škofje kot ustanovitelji mest*, str. 87–88

Klarise in uršulinke v Škofji Loki

Škofja Loka je bila v srednjem in novem veku cvetoče in bogato trgovsko mesto, ki je z gospodarsko uspešnostjo in vsesplošnim napredkom v svojo sredo privabilo tudi samostanske redove. Kot prve so se že leta 1358 v mestu naselile klarise. V samostan, ki se je nahajal v samem mestnem jedru, so poleg plemiških deklet vstopale tudi številne meščanke. Svoje duhovno poslanstvo, ki je temeljilo predvsem na kontemplaciji in molitvi, delno pa tudi na vzgoji plemiških deklet, so opravljale vse do jožefinskih reform. Avstrijski cesar Jožef II. je namreč s patentom z dne 12. januarja 1782 leta razpustil vse, predvsem kontemplativne redove, ki s svojim delovanjem niso neposredno koristili izobraževanju in socialni pomoči.⁴ Izpraznjen klariški samostan ni dolgo sameval, saj so se vanj že 12. oktobra istega leta naselile sestre uršulinke, ki so se začele ukvarjati s šolanjem ženske mladine.

Kapucini, njihova dejavnost in prihod v Škofjo Loko

Kot edina moška redovna skupnost so v Škofjo Loko prišli kapucini. Njihov red je, kot najmlajši iz reda manjših bratov Frančiška Asiškega, nastal v Italiji leta 1528.⁵ Redovna pravila so sprva poudarjala predvsem uboštvo, veliko molitve in kontemplacijo, medtem ko so kasneje poudarila še biblični študij, pridigarstvo in spovedovanje. Po letu 1575, ko je papež Gregor XII. odpravil prepoved širjenja reda zunaj Italije, so se kapucini naglo razširili po vsej Evropi. To je bil hkrati tudi čas protireformacije oziroma katoliške preнове, ki je potekala ob koncu 16. in v začetku 17. stoletja. Nosilci katoliške preнове so kapucine poklicali, da bi se krivoverci po njihovih pridigah in po njihovem zglednem življenju povrnili k resnici prave katoliške vere in da bi po njih spet zacvetelo versko življenje prebivalstva, ki je še ostalo katoliško.⁶ Na slovenskih tleh so se najprej naselili v Gorici leta 1591, nato so se v naslednjih desetletjih ustalili še v dru-

⁴ Hančič, *Klarise na Kranjskem*, str. 15.

⁵ Benedik, *Kristusovo trpljenje v kapucinski duhovnosti*, str. 36.

⁶ Benedik, *Kapucinski samostan s cerkvijo sv. Ane Škofja Loka*, str. 16.

gih slovenskih krajih: 1606 v Ljubljani, 1609 v Celju, 1613 v Mariboru, 1615 na Ptuj, 1617 v Radgoni, Trstu in Krminu, 1629 v Beljaku, 1637 v Vipavskem Križu, 1640 v Krškem in Kranju, 1646 v Celovcu, 1650 v Gradišču ob Soči in 1658 v Novem mestu.⁷ V 18. stoletju so bili kapucini najštevilčnejša redovna skupnost na Slovenskem. V Škofjo Loko so prišli razmeroma pozno, šele leta 1706. Seveda pa se je Škofja Loka s kapucini seznanila že mnogo prej, preden so se tu za stalno naselili. Kapucini se namreč pri svoji dejavnosti niso omejevali zgolj na mesto, v katerem so imeli samostan, pač pa so svojo pomoč nudili tudi širši okolici. Prav zaradi pridigarske dejavnosti po okoliških župnijah so sčasoma postali pravi ljudski red v širšem pomenu zблиževanja in sožitja z ljudmi vseh družbenih slojev. Tudi v Škofjo Loko so hodili pridigat sprva iz Ljubljane, kasneje, po letu 1640 pa iz Kranja, ko je zaživel tamkajšnji samostan. Navdušenje Ločanov nad kapucini je sčasoma tako naraslo, da so jim želeli zgraditi samostan, da bi jih imeli vedno v svoji sredini. V ta namen je loški trgovec Sebastjan Lukančič že leta 1647 v oporoki zapustil vrt pred selškimi mestnimi vrati in precejšnjo vsoto denarja kapucinom, da, če bo le mogoče, v Loki zgradijo samostan.⁸ Kapucini so 7. septembra 1706 naposled res prišli v Škofjo Loko in se začasno, do zaključka gradnje samostana, naselili v hiši poleg kapele sv. Trojice na Mestnem trgu. Gradnja samostana se je začela s polaganjem temeljnega kamna leta 1707 in do leta 1709 je bil samostan skupaj s cerkvijo v glavnem dograjen. V cerkvi, ki so jo leta 1713 posvetili v čast sv. Ani, pa so že v letu 1710 opravili okrog 1300 maš.⁹

Razen s spovedovanjem in pridiganjem so kapucini tudi z drugimi oblikami svoje dejavnosti vplivali na duhovno podobo baročnega človeka. Pri tem imamo v mislih predvsem prirejanje raznih ljudskih pobožnosti, med katerimi so bile tudi pasijonske procesije, ki so se razvile iz srednjeveških liturgičnih sprevodov in so bile že v visokem srednjem veku znane domala po vsej Evropi. K razvoju procesij je močno pripomogla uvedba telovskega praznika (*Festum Corporis Christi*), ki so ga proti koncu 14. stoletja začeli proslavljati s procesijo. V spremstvu nekaterih oseb so se med zastavami, banderami in

⁷ Dolinar, *Kapucini*, str. 405–406; Benedik, *Kapucini kot pomemben dejavnik v oblikovanju duhovne podobe slovenskega naroda v 17. in 18. stoletju*, str. 12.

⁸ Kovač, *Ustanovitev kapucinskega samostana v Škofji Loki*, str. 41.

⁹ Benedik, *Kapucinski samostan s cerkvijo sv. Ane*, str. 31–42.

cvetjem v procesiji premikali slike in kipi, pozneje skupinske plastike, nazadnje tudi podobe z živimi ljudmi, ki so v času baroka dobivale vedno večji gledališki značaj. Nekateri iščejo drugi vir za nastanek pasijonskih procesij v velikonočni igri, ki se je oblikovala ob proslavljanju Kristusovega vstajenja in je na začetku obravnavala samo to temo, kasneje pa so se ji pridružili še prizori iz Kristusovega trpljenja.¹⁰

Škofjeloški pasijon

Škofjeloški pasijon je spokorna procesija velikega petka, ki so jo prirejali v Škofji Loki. Besedilo te spokorne procesije v 863 rimanih verzih, sestavljene iz 13 prizorov, je v Loškem kapucinskem samostanu napisal pater Romuald (Lovrenc Marušič 1676-1748), ko je v letih 1715–1727 deloval v Škofji Loki kot pridigar in magister processionis – voditelj procesije. O očetu Romualdu poznamo zelo malo oprijemljivih podatkov. Kapucini namreč nikoli niso imeli navade, da bi se v kronikah ali kje drugje obširneje razpisali o sebi. Zato mnoge, po svojem delu sicer znamenite kapucine, kot osebe slabo poznamo. Vemo, da se je rodil leta 1676 v Štandrežu pri Gorici in da je umrl v svojem domačem kraju leta 1748, star 72 let. V kapucinski red je vstopil leta 1699. Leto noviciata je opravil v Celju. Redovne zaobljube je opravil 13. marca 1700, ko je dopolnil 23 let. Študij filozofije je opravil v Celju in Mariboru, teologije pa v Ljubljani. V kapucinskem redu je preživel 49 let.¹¹

Škofjeloški pasijon velja za najstarejše ohranjeno dramsko besedilo v slovenskem jeziku, z dodatki v latinskem in nemškem jeziku in z režijskimi opombami. Je edinstvena priča srednjeveško-baročne dramatisacije in tedanjega knjižnega jezika. Besedilo sprva sploh ni imelo imena. Ime je imela samo pobožnost: procesija velikega petka. Iz te ljudske pobožnosti je nastalo besedilo, iz njenega imena pa ime Škofjeloški pasijon, ki je bilo kot knjižni naslov prvič uporabljeno šele v Koblarjevi izdaji faksimila z naslovom Škofjeloški pasijon iz leta 1972.¹²

10 Marin, Škofjeloški pasijon (*signum temporis*), str. 197.

11 Benedik, *Ob odkritju spominske plošče patru Romualdu Lovrencu Marušiču (1676-1748)*, str. 20.

12 Ogrin, *Oče Romuald, Škofjeloški pasijon*, uvod.

Zgodovina raziskav

Besedilo Škofjeloškega pasijona je bilo doslej v celoti objavljeno v štirih knjižni izdajah. Kot prvi je prepis celotnega besedila Škofjeloškega pasijona skupaj z uvodnim pregledom o zgodovini pasijonskih procesij objavil Josip Mantuani. Njegovo delo je bilo objavljeno v reviji *Carniola VII-VIII* v letih 1916/17.

Drugi, ki se je ukvarjal z Škofjeloškim pasijonom je bil France Koblar. Ta je leta 1972 izdal faksimile Škofjeloškega pasijona skupaj s spremno študijo. Izdajo je pripravil ob 250-letnici prve uprizoritve, pri čemer je za čas nastanka Škofjeloškega pasijona vzel leto 1721.

Tretjo izdajo Škofjeloškega pasijona sta pripravila Jože Faganel in Primož Simoniti. Izšla je v zbirki Kondor prvič leta 1987 in ponovno v ponatisu leta 1999.¹³

Četrto in doslej najpopolnejšo ter najobsežnejšo znanstvenokritično izdajo Škofjeloškega pasijona v skupnem obsegu kar 431 strani je pripravil dr. Matija Ogrin s sodelavci z *Inštituta za slovensko literaturo in literarne vede Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU*. Izšla je leta 2009. Ta izdaja ima še eno posebnost, saj je poleg knjižne izšla tudi v spletni obliki, ki je brezplačno dostopna na spletnem (elektronskem) naslovu <http://nl.ijs.si/e-zrc>.

Zunanja podoba

Škofjeloški pasijon je ročno pisana knjiga oziroma kodeks v velikosti 19,7 x 28,4 cm, ki obsega 51 listov. Večan je v platnice, prevlečene s pergamentom, ki so nekoč služile nekemu urbarju loškega gospodstva. Listi so iz več vrst finega, svetlega in tankega papirja, izdelanega v severnoitalijanskih papirnicah.¹⁴ Iz analize teksta je razvidno, da je *Škofjeloški pasijon* soustvarjalo 6 različnih rok.

Glavno besedilo Škofjeloškega pasijona od lista 3r do 40v je enovito delo in ga je napisala roka, ki jo istovetimo s patrom Romualdom. Ker so preostale roke napisale zgolj krajša uvodna in spremna napotila k prirejanju pasijona, lahko v paleografskem smislu glavno besedilo razumemo kot povsem enotno. Napisano je bilo

13 Isti, str. 325–326.

14 Ogrin, *Vprašanje tradicije Škofjeloškega pasijona*, str. 291.

Škofjeloški pasijon, Boris Kobe,
1967, olje na platnu.
Hrani Slovenski gledališki
Inštitut, Ljubljana.
Foto: Dejan Habicht,
fototeka Loškega muzeja.

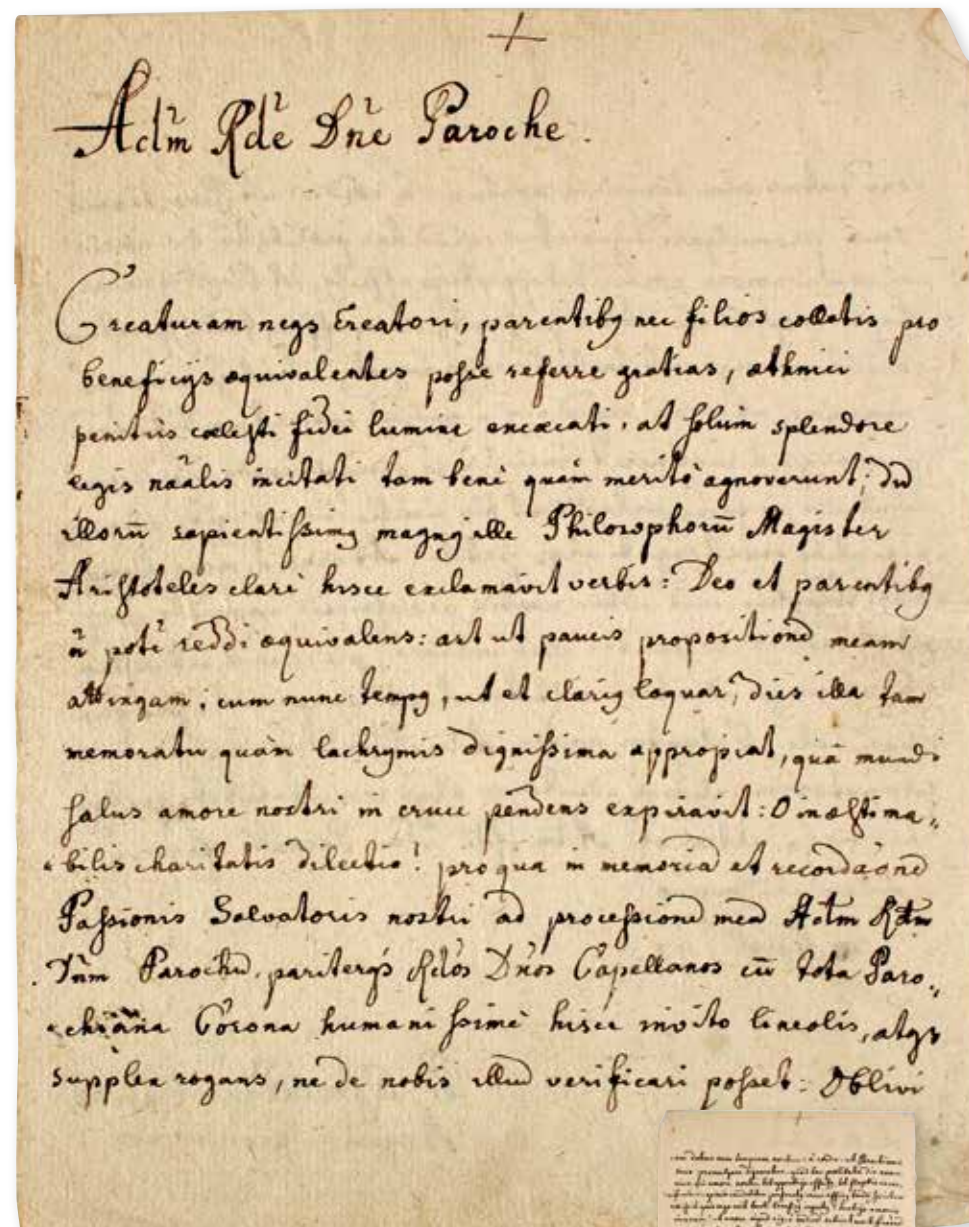
v enem samem, morda prekinjenem, a vendar enovito zastavljenem procesu pisanja. Glede na to, da v celotnem besedilu praktično ne srečamo napak, nastalih pri pisanju, sklepamo, da je bilo prepisano iz pripravljenih predlog ali verzij *Pasijona*. Šele poznejši čas je v prvotno enotnost rokopisa vnesel določeno fragmentarnost. Pri tem imamo v mislih vrsto vpisov drugih rok, prilepkov, odtrganih in izrezanih listov. Druge roke so napisale le krajša uvodna in spremna napotila k prirejanju *Pasijona*.¹⁵

Nastanek Škofjeloškega pasijona in začetek pasijonske procesije v Škofji Loki

Nastanek Škofjeloškega pasijona in začetek njegovega uprizarjanja je bil doslej datiran v leto 1721, in sicer na podlagi lista 2r, na katerem srečamo zapisano omenjeno letnico. Nove analize so pokazale, da je bil ta list napisan ločeno od glavnega besedila in v kodeks prilepljen naknadno, šele po vezavi, zato nikakor ne more služiti za datacijo celotnega rokopisa. Analiza uvodnih pravnih določil in celotnega besedila pokaže, da se *Pasijon* leta 1721 ni šele začel uprizarjati, tudi ni bil tedaj napisan, temveč je bil že pred tem redno uprizarjan vsako leto. Ohranjeni dokumenti, pri čemer imamo v mislih predvsem povabilna pisma, s katerimi je magister processionis vabil k pasijonski procesiji, so jasen dokaz, da je pater Romuald pasijonsko procesijo uprizarjal že leta 1715.

Najstarejše ohranjeno povabilno pismo, ki ga je napisal še Romualdov predhodnik in se nanaša na pasijonsko procesijo v Škofji Loki, je datirano v leto 1713. To je dokaz, da je pasijonska procesija v slovenskem jeziku v Škofji Loki v tem času ne le obstajala, ampak je bila že utečena. Začetki te pasijonske tradicije nam niso znani in izginjajo v temo predhodnih desetletij. V tem pismu je omenjenih kar 16 podob, ki so bile na moč baročno, celo srednjeveško slikovite. Prav to večje število podob, zlasti pa njihova slikovitost, simboličnost, ter navezanost na srednji vek in biblične motive, vse to je značilno za starejše pasijonske igre 17. in zgodnjega 18. stoletja, medtem ko je po letu 1720 kapucinsko redovno vodstvo zahtevalo, naj se uprizoritve omejijo le na prizore Kristusovega trpljenja po Evangelijih. Zato so pasijonske igre v skladu z novimi zahtevam skrajšali.

¹⁵ Ogrin, *Oče Romuald, Škofjeloški pasijon*, str. 333–334.

Povabilno pismo patra Romualda na procesijo z dne 9. aprila 1715.

Foto: Marko Zaplatil.

Pater Romuald je glavno besedilo Škofjeloškega pasijona napisal leta 1715 in ga potem le še dopolnjeval. Ne vemo, kakšen je bil njegov pasijon leta 1715. V nekaterih delih je bil verjetno podoben, mestoma enak sedanjemu, skoraj gotovo pa je bil bolj slikovit in je obsegal večje število dramskih prizorov. Časovni razpon, v katerem je pater Romuald pisal, predeloval, dopolnjeval in dokončno izdelal svoj pasijon, sega od leta 1715 do 1727. Danes znano obliko s 13 podobami je Škofjeloški pasijon najverjetneje dobil šele ob zadnji Romualdovi redakciji leta 1727. Zdi se, da je tega leta pater Romuald zapuščal Škofjo Loko ali pa vsaj vodenje *Pasijona* predal v druge roke, zato je rokopis natanko prepisal in opremil z napotki za prihodnje uprizoritve kot pomoč svojemu nasledniku. In res je za naslednje leto 1728 javno napoved procesije že napisala druga roka. To je bil najverjetneje novi voditelj loške procesije, čigar imena ne poznamo. Prav ta novi voditelj procesije si je dal vse tekste vezati v kodeks nekje med leti 1728 in 1730. Pozneje je še več rok posegalo v rokopis, vse do sredine 18. stoletja. Ti poznejši vpisi se že ravna po novih obrezanih robovih knjige.¹⁶

Uprizarjanje Škofjeloškega pasijona v preteklosti in sedanjosti

Loška pasijonska procesija se je v 18. stoletju vse od uvedbe uprizarjala redno vsako leto. Tako kot vse tovrstne procesije je bila del spokorne pobožnosti velikega petka in s tem pomemben del duhovne priprave vernikov na veliko noč. Njihov namen je bil jasen: ob zelo dramatičnem predstavljanju Kristusovega trpljenja naj bi človek uvidel pogubnost greha, se kesal in se poboljšal. Kapucini so v Škofji Loki pasijonsko procesijo zadnjič izvedli leta 1767, potem pa jo je goriški nadškof Karel Mihael Attems (1752-1774) zaradi neprimernosti in skoraj nespodobnih prizorov ukinil.¹⁷

Vse od ukinitve pa do prve četrtnine 20. stoletja ni bilo uprizoritev Škofjeloškega pasijona. Ponovno uprizoritev je ob *Obrtno-industrijski razstavi* v Škofji Loki leta 1936 pripravil dr. Tine Debeljak ob pomoči režiserja Pavla Okorna. *Pasijon* se ni odvijal v

¹⁶ Isti, str. 350–351; 354, 406–408; Ogrin, *Tri stoletja pasijonskega izročila*, str. 79–85.

¹⁷ Benedik, *Izhodišča Škofjeloškega pasijona*, str. 28, 35.

obliki procesije po ulicah in trgih srednjeveškega mesta, ampak je šlo za odrsko uprizoritev na dvorišču meščanske šole v Škofji Loki. Tu so postavili mogočen oder s površino 200 m², ki so ga dopolnili s kuliso srednjeveškega mesta, delom akademske slikarke Bare Remec. Uprizoritve, ki so potekale od 12. do 16. julija 1936 in pri katerih je sodelovalo 165 amaterskih igralcev iz Škofje Loke in okoliških vasi, si je ogledalo nad 5000 gledalcev.¹⁸

Nadaljnje uprizoritve Škofjeloškega pasijona je preprečila 2. svetovna vojna. V času po drugi svetovni vojni so bile razmere za uprizarjanje *Škofjeloškega pasijona* zaradi vladajočega komunističnega režima povsem neprimerne. Spremenile so se šele z letom 1991, ko smo Slovenci dobili samostojno državo in stopili na pot postopne demokratizacije. Kljub vsemu je trajalo še nekaj let, da so razmere za ponovno uprizoritev Škofjeloškega pasijona povsem dozorele. Tako je bil Škofjeloški pasijon v izvorni obliki v celoti uprizorjen šele leta 1999 in potem ponovno 2000, 2009 in 2015.

Zaradi kompleksnosti in zahtevnosti uprizarjanja Škofjeloškega pasijona je določeno, da se le-ta odvija na vsakih 6 let. Novodobne uprizoritve Škofjeloškega pasijona se povsem držijo režijske knjige patra Romualda, le število prizorov se je s 13 povečalo na 20. Škofjeloški pasijon patra Romualda je vseboval 13 prizorov: 1 Raj, 2 Smrt, 3 Gospodova večerja, 4 Samson, 5 Krvavi pot, 6 Bičanje, 7 Kronanje, 8 Hieronim, 9 Glej človek, 10 Kristus na križu, 11 Mati sedem žalosti, 12 Skrinja zaveze, 13 Božji grob. Ob ponovni uprizoritvi leta 1999 je takratni režiser Marjan Kokalj zaradi praktične izvedljivosti na odrih in večje razumljivosti vsebine sodobnemu gledalcu dodal predigro in napravil nekatere reze v podobah, pri čemer je iz 13 slik nastalo 20 prizorov: 1 Raj, 2 Smrt, 3 Pekel, 4 Cehi, 5 Vhod v Jeruzalem, 6 Gospodova večerja, 7 Samson in krvavi pot, 8 Judež in sodba, 9 Herod, 10 Bičanje, 11 Kronanje, 12 Hieronim, 13 glej Človek, 14 Razbojnika, 15 Križev pot, 16 Kristus na križu, 17 Mati sedem žalosti, 18 Skrinja zaveze, 19 Božji grob, 20 Godba. Omenjena razdelitev se je ohranila tudi pri vseh naslednjih uprizoritvah.¹⁹

¹⁸ Florjančič, *Kronologija uprizarjanj*, str. 189; Planina, *Škofjeloški pasijon 1936 (ponatis)*, str. 105.

¹⁹ Kokalj, *Režija Škofjeloškega pasijona v širšem smislu*, str. 117; Golob, *Pasijonski paberki*, str. 17–18.

Ustanoviteljica in ohranjevalka Škofjeloškega pasijona je bila Bratovščina presvetega Rešnjega telesa, ustanovljena v cerkvi sv. Jakoba v Škofji Loki leta 1634. Njeni člani so bili tako moški kot ženske. Stalno rento ji je zagotavljalo nekaj deset in polhograjskem gospostvu.²⁰ Iz te bratovščine je izšla neposredna pobuda, na podlagi katere so tudi v Škofji Loki kapucini sprejeli nalogo, da pripravijo in redno prirejajo pasijonsko procesijo na veliki petek. Kapucini kot uboštevni red namreč niso imeli lastnih sredstev za izvedbo procesije. Tako je Bratovščina svetega rešnjega telesa zagotovila potrebna materialna sredstva za izvedbo, medtem ko so kapucini prevzeli celotno organizacijo in poskrbeli, da je procesija potekala primerno in dostojno.²¹

Na podlagi dogovora med naslednikom pravic *Kapucinskim samostanom Škofja Loka* in *Občino Škofja Loka* je produkcijsko vlogo nekdanje *Bratovščine presvetega Rešnjega telesa*, ki je bila ukinjena v času jožefinskih reform v drugi polovici 18. stoletja (1783), prevzela *Občina Škofja Loka*. *Občina* kot producent Škofjeloškega pasijona poleg zagotavljanja formalnopravnega in finančnega okvira poskrbi tudi za ustanovitev strokovnega odbora, ki izbere režiserja in vodjo projekta ter spremlja priprave na projekt. Nosilci in izvajalci *Škofjeloškega pasijona* so prebivalci Škofje Loke in okoliških vasi, ki pasijonsko dediščino ohranjajo na ravni posameznikov, družin, lokalnih skupnosti, društev, skupin, šol in kulturnih ustanov. Najpomembnejšo vlogo imajo vodje posameznih amaterskih igralskih skupin, ki so praviloma najbolj spoštovani ljudje v svojih krajih. V pripravah na uprizoritev tesno sodelujejo z vsakokratnim režiserjem, v času med uprizoritvami pa skrbijo za stalno povezanost med igralci in drugimi sodelujočimi v posameznem kraju.

Škofjeloški *pasijon* se še danes enako kot v Romualdovem času odvija v postno-velikonočnem času po ulicah in trgih starodavnega mesta Škofje Loke, ki je s svojo arhitekturo najboljše gledališka kulisa. Mesto je zgolj primerno osvetljeno z lučmi in baklami. Edina dodana scena so statični odri za gledalce ter prenosni odri z nosači in odri, ki jih vlečejo konji in so potrebni za izvedbo posameznih prizorov pasijonske igre. Tudi vrstni red prizorov pri uprizarjanju

20 Štukl, *Drobižki k Škofjeloškemu pasijonu*, str. 107.

21 Benedik, *Izhodišča Škofjeloškega pasijona*, str. 33.

Škofjeloškega pasijona je ostal enak kot v Romualdovem času. Prizori si sledijo z nekajminutnim zamikom. Vsak prizor se odigra na štirih prizoriščih po srednjeveškem mestu, kjer so pripravljena sedišča za gledalce. Na vsakem prizorišču je tako mogoče videti celoten pasijon, saj se prizor za prizorom odigra pred gledalci in odide naprej. Govorjena besedila so pospremljena z glasbo in petjem, z zvočnimi efekti bičarjev in križenoscev ter veznimi meditacijami, ki razlagajo prihajajočo sliko.²²

V uprizoritev 2015 je bilo vključenih 958 nastopajočih, od tega 369 žensk in 589 moških. Med igralci je bilo 106 govornikov in 8 pomembnejših nemih vlog, 64 jezdecev, 41 vodnikov konj, 100 Adamovih otrok, 53 puščavnikov, 55 spokornikov, 12 grenadirjev, 10 dragoncev, 58 članov cehovskih združenj in bratovščin, 234 zborovskih pevcev, 9 solističnih pevcev, 17 godbenikov, 10 bobnarjev, 171 nosačev odrov itd. Poleg nastopajočih sodelujejo tudi prebivalci celotnega mestnega jedra, ki na okna svojih hiš postavijo prižgane sveče.

Skrb za ohranjanje »pasijonske kondicije« v letih brez uprizoritev

V Škofji Loki obstajajo številna združenja, društva in posamezniki, ki se zavzemajo za ohranjanje dediščine Škofjeloškega pasijona tudi v času med vsakokratnimi uprizoritvami. Omenjeni akterji pripravljajo številne aktivnosti, s katerimi ohranjajo »pasijonsko kondicijo.« V okviru omenjenih aktivnosti vsako leto v postnem času potekajo *Dnevi Škofjeloškega pasijona*, ki jih poleg drugih prireditev zaznamujejo predvsem strokovna srečanja s predstavitvami in predavanji na temo Škofjeloškega pasijona: *Muzejsko društvo Škofja Loka* ob finančni podpori *Občine Škofja Loka* letno izdaja *periodično publikacijo Pasijonski doneski*; člani fotoklubov pripravljajo fotografske razstave na temo Škofjeloškega pasijona v domovini in tujini; skozi vse leto potekajo številni večeri in koncerti pasijonske glasbe; v kapucinskem samostanu je na ogled stalna zbirka o Škofjeloškem pasijonu z možnostjo ogleda originalnega rokopisa, ki ga hranijo v kapucinski knjižnici.

22 Kokalj, *Uprizoritev Škofjeloškega pasijona v letu 1999*, str. 242.

Pravno formalni okvir za varovanje žive dediščine Škofjeloškega pasijona

V minulem desetletju je bilo vloženih precej naporov pri pripravi zakonodaje, potrebne za zaščito in ohranjanje Škofjeloškega pasijona kot elementa nesnovne kulturne dediščine. Že leta 2007 je *Občinski svet Občine Škofja Loka* sprejel *Odlok o gledaliških uprizoritvah Škofjeloškega pasijona*,²³ s katerim je bilo zagotovljeno njegovo uprizorjanje v obliki procesije v postno-velikonočnem času v izvornem okolju starega srednjeveškega mestnega jedra Škofje Loke. Naslednje leto (2008) je bil vzpostavljen nacionalni Register žive kulturne dediščine, *Škofjeloški pasijon* pa vanj vpisan kot prva dediščinska enota.²⁴ Leta 2012 je *Vlada Republike Slovenije Škofjeloški pasijon* razglasila za živo mojstrovino državnega pomena z namenom, da se zagotovita njena javna dostopnost in njeno prenašanje iz roda v rod ter ohranijo varovane sestavine skladno z odlokom o razglasitvi.²⁵

Najpomembnejši korak pri varovanju in ohranjanju dediščine Škofjeloškega pasijona pa je bil storjen na 11. zasedanju *UNESCO*-vega medvladnega odbora za ohranjanje nesnovne kulturne dediščine, ki je potekalo v Adis Abebi v Etiopiji od 28. novembra do 2. decembra 2016. Zasedanja se je udeležila 4-članska slovenska delegacija (Jože Štukl, Jernej Tavčar, Aleksander Igličar) na čelu z gospo Magdaleno Tovornik. S skupnimi močmi smo ob spretni diplomaciji gospe Tovornikove v četrtek, 1. decembra 2016, ob 18.45. uri po lokalnem času dosegli zgodovinski uspeh za *Republiko Slovenijo* in Škofjo Loko, saj nam je uspelo vpisati Škofjeloški pasijon na *Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine pri UNESCO*.

23 Uradni list Republike Slovenije, št. 109, 30. 11. 2007, str. 15036.

24 http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Razvidi/RKD_Ziva/Rkd-08-629-001-p.pdf (3. 7. 2017); <http://www.zkds.si/filelib/Pasijon.pdf> (3. 7. 2017); <http://www.nesnovnadediscina.si/sl/skofjeloski-pasijon> (3. 7. 2017).

25 Uradni list Republike Slovenije, št. 56, 23. 7. 2012, str. 5800.

Zadnja in prihodnje uprizoritve Škofjeloškega pasijona

Zadnja uprizoritev Škofjeloškega pasijona je bila izvedena v letu 2015. Od 21. marca do 12. aprila 2015 je bilo izvedenih 8 pasijonskih predstav, ki si jih je skupno ogledalo 23.000 obiskovalcev. Naslednja uprizoritev Škofjeloškega pasijona bo leta 2021, hkrati z njo pa bo v Škofji Loki potekal tudi kongres združenja *Europassion*.

Literatura:

Avguštin, Cene: Škofja Loka. *Kulturni in naravni spomeniki Slovenije*, Maribor 1988.

Benedik, Metod: *Kapucini kot pomemben dejavnik v oblikovanju duhovne podobe slovenskega naroda v 17. in 18. stoletju*. Loški razgledi 46, Škofja Loka 1999, str. 11-18.

Benedik, Metod: *Ob odkritju plošče patru Romualdu Lovrencu Marušiču (1676-1748), 21. marca 1997*. Loški razgledi 46, Škofja Loka 1999, str. 19-21.

Benedik, Metod: *Kapucinski samostan s cerkvijo sv. Ane Škofja Loka*. Celje-Škofja Loka 2008.

Benedik, Metod: *Kapucinski samostan [v:] Škofja Loka čas pasijona*. Katalog razstave. Škofja Loka 2015, str. 34-37.

Benedik, Metod: *Kristusovo trpljenje v kapucinski duhovnosti*. Pasijonski doneski 10, Škofja Loka 2015, str. 35-42.

Benedik, Metod: *Izhodišča Škofjeloškega pasijona*. Škofjeloški pasijon 2006, Škofja Loka 2006, str. 25-36.

Blaznik, Pavle: *Škofja Loka in Loško gospostvo (973-1803)*. Škofja Loka 1973.

Dolar, France: *Kapucini [v:] Enciklopedija Slovenije, Zvezek 4*, Ljubljana 1990, str. 405-406.

Florjančič, Alojzij Pavel: *Kronologija uprizorjanj [v:] Škofjeloški pasijon* 2009, Škofja Loka 2014, str. 184-201.

Golob, Milan: *Pasijonski paberki [v:] Pasijonski doneski 11*, Škofja Loka 2016, str. 15-26.

Hančič, Damjan: *Klarise na Kranjskem*. Gradivo in razprave 26, Ljubljana 2005.

Kokalj, Marjan: *Režija Škofjeloškega pasijona v širšem smislu*, Loški razgledi 46, Škofja Loka 1999, str. 115-166.

- Kokalj, Marjan: *Uprizoritev Škofjeloškega pasijona v letu 1999*. [v:] Škofjeloški pasijon. Diplomatični prepis. Ljubljana 1999, str. 239-244.
- Kosi, Matjaž: *Začetki Škofje Loke in freisinški škofje kot ustanovitelji mest*. [v:] Blaznikov zbornik / Festschrift für Pavle Blaznik. Zbirka Loški razgledi, Doneski 11, Ljubljana-Škofja Loka 2005, str. 83-110.
- Kovač, Primož: *Ustanovitev kapucinskega samostana v Škofji Loki*. Loški razgledi 40, Škofja Loka 1993, str. 39-58.
- Marin, Marko: Škofjeloški pasijon (*signum temporis*). [v:] Škofjeloški pasijon. Diplomatični prepis. Ljubljana 1999, str. 192-207.
- Ogrin, Matija: *Vprašanje tradicije Škofjeloškega pasijona, ekdotična perspektiva*. Slavistična revija, letnik 56/2008, str. 289-304.
- Ogrin, Matija (ur.): *Oče Romuald: Škofjeloški pasijon. Znanstvenokritična izdaja*. Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede znanstvenoraziskovalnega centra SAZU. Celje-Ljubljana 2009.
- Ogrin, Matija: *Tri stoletja pasijonskega izročila. K vprašanju začetkov Škofjeloškega pasijona*. Pasijonski doneski 11, Škofja Loka 2016, str. 79-86.
- Planina, France: Škofjeloški pasijon 1936 (ponatis), Pasijonski doneski 11, Škofja Loka 2016, str. 105-112.
- Štukl, France: *Drobižki k Škofjeloškemu pasijonu*, Loški razgledi 46, Škofja Loka 1999, str. 105-114.
- Uradni list Republike Slovenije, št. 109, 30.11.2007, str. 15036.
- Uradni list Republike Slovenije, št. 56, 23.7.2012, str. 5800.

Spletni viri:

- Register enote žive kulturne dediščine – Škofjeloški pasijon.
http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Razvidi/RKD_Ziva/Rkd-08-629-001-p.pdf (dostop 3.7.2017).
- Živa kulturna dediščina Slovenije – Škofjeloški pasijon
<http://www.zkds.si/filelib/Pasijon.pdf> (dostop 3.7.2017).
- Koordinator varstva nesnovne kulturne dediščine – Škofjeloški pasijon
<http://www.nesnovnadediscina.si/sl/skofjeloski-pasijon> (dostop 3. 7. 2017).

Zusammenfassung

Das Passionsspiel von Škofja Loka – Processio Locopolitana

Das Passionsspiel von Škofja Loka ist eine Passionsprozession zur Buße, die am Karfreitag in Škofja Loka aufgeführt wird. Das Originalmanuskript wurde von Pater Romuald - Lovrenc Marušič (1676-1748) aus Sant'Andrea in der Nähe von Görz im Kapuzinerkloster in Škofja Loka verfasst, als er dort zwischen den Jahren 1715-1727 als Prediger und Magister Processionis (Prozessionsleiter) arbeitete. Diese Schrift ist das *älteste erhaltene* Drama in slowenischer Sprache.

Die Entstehung des Passionsspieles von Škofja Loka und der Beginn seiner Inszenierung wurde bisher in das Jahr 1721 datiert. Neueste Analysen belegen aber, dass Pater Romuald den Haupttext des Passionsspieles von Škofja Loka im Jahre 1715 verfasste und ihn dann bis zum Jahr 1727 nachbearbeitete. Die heute bekannte Form des Passionsspieles, die sich aus 13 Bildern zusammensetzt, erhielt das Spiel bei seiner letzten Redaktion im Jahr 1727, als Pater Romuald Škofja Loka verließ und die Leitung des Passionsspiels weitergab.

Im 18. Jahrhundert wurde das Passionsspiel von Škofja Loka bis 1767 jährlich inszeniert; 1767 wurde die Inszenierung aber eingestellt. Zwischen der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts und dem ersten Viertel des 20. Jahrhunderts gab es keine Inszenierungen. Eine erneute Inszenierung wurde im Jahr 1936 von Dr. Tine Debeljak mit Hilfe des Regisseurs Pavel Okorn auf der Gewerbe- und Industrieausstellung aufgeführt. Das Passionsspiel wurde nicht in Form einer Prozession durch die Straßen und Plätze der mittelalterlichen Altstadt aufgeführt, sondern als Theateraufführung, die auf dem Hof der Schule in Škofja Loka stattfand. Sie stellten eine große Bühne mit einer Fläche von 200 m² auf, die sie mit einer Kulisse einer mittelalterlichen Stadt, ein Werk der Malerin Bara Remec, ergänzten. Die Aufführungen fanden zwischen dem 12. und 16. Juli 1936 statt und wurden von mehr als 5000 Besuchern gesehen. An ihnen beteiligten sich 165 Laiendarsteller aus Škofja Loka und seiner Umgebung. Der Zweite Weltkrieg wie auch das kommu-

nistische Regime in der Nachkriegszeit verhinderten weitere Inszenierungen des Passionsspieles von Škofja Loka. Somit wurde das Passionsspiel von Škofja Loka in seiner ursprünglichen Form erst im Jahr 1999 wiederbelebt. Darauf folgten Inszenierungen in den Jahren 2000, 2009 und 2015.

Das Passionsspiel von Škofja Loka wird heute in der Fastenzeit zu Ostern auf den Straßen und Plätzen in der Altstadt von Škofja Loka aufgeführt, wie auch zur Zeit von Pater Romuald, aber mit dem Unterschied, dass die Inszenierungen alle 6 Jahre stattfinden. Das Passionsspiel wird von Einwohnern von Škofja Loka und der umliegenden Dörfern inszeniert, die damit das Passionserbe bewahren.

Am 1. Dezember 2016 wurde das Passionsspiel von Škofja Loka erfolgreich auf die Liste des immateriellen Kulturerbes der UNESCO eingetragen, was einen historischen Erfolg nicht nur für Škofja Loka, sondern auch für die Republik Slowenien darstellt, weil es sich um den ersten Eintrag in das UNESCO Register handelt.

Die Letzte Inszenierung des Passionsspieles von Škofja Loka fand im Jahr 2015 statt. Vom 21. März bis 12. April gab es 8 Aufführungen des Passionsspieles, die sich 23.000 Besucher angesehen haben. Die nächste Inszenierung des Passionsspieles von Škofja Loka findet im Jahr 2021 statt. Gleichzeitig wird in Škofja Loka der Kongress der Vereinigung „Europassion“ stattfinden.